

den kom herved i klemme, og hans stilling og funktioner måtte tilpasses tidens krav. Herredsfogeden blev et led i det bureaukratiske samfund, og en del af et stadig større embedshierarki, nu med mere faste regler for ansættelse og pension – og med offentlig aflønning af hans kontorpersonale.

Fremstillingen er særdeles instruktiv, og en lang række diagrammer viser læseren vej til en hurtig forståelse af administrations- og kompetencegange. Bogen bliver derfor ud over at være et nyttigt opslagsværk også en værdifuld nøgle for den lokalhistoriske forsker, der her kan høste præcis viden om det generelle indhold i de mange herredsfogedarkiver i landsarkiverne. Bogen er derfor et værdifuldt bidrag i den efterhånden længere serie af administrationshistoriske publikationer, der er udsendt af Rigsarkivet.

En ting skal der dog ankes over. Der burde naturligvis have været bragt kort over herredsrænserne i Danmark, passende med bogens afgrænsning. Bogen kunne nok også på enkelte punkter have været gjort mere overskuelig, og når den nu skal/kan bruges som et arkivhjælpemiddel, så kunne forfatteren måske også have beskrevet et typisk herredsfogedarkiv.

På trods af disse mindre indvendinger, så står det tilbage at sige, at det er en væsentlig bog om en væsentlig figur i den danske forvaltning.

Henrik Fode

Frank Jørgensen og Morten Westrup:
Dansk Centraladministration i tiden indtil 1848. (Dansk historisk Fællesforening, 1982). 197 s.

Kendskab til fortidens forvaltning er ofte af afgørende betydning for at trænge frem til relevant kildemateria-

le. Det er derfor glædeligt, at Fællesforeningen har genoptaget sin udgivervirksomhed med et så væsentligt emne som dette. Tyngdepunktet i bogen er enevældens forvaltning, mens forholdene i middelalderen – da forvaltningen blev til – kun omtales ganske kort, hvorfor bogens centrale periode da også bliver årene 1660-1848.

Fremstillingen er stærkt kildeorienteret og hviler på det kildemateriale, centraladministrationen skabte om sig selv. Instrukser, forordninger og diverse korrespondance benyttes derfor af forfatterne til at beskrive og forklare om forretningsgange og omlægninger, nydannelser m.m. Det vises dog også, hvordan fortidens arkivarer har bragt forstyrrelser/orden i samlingerne på tværs heraf.

De to største og bærende afsnit har forfatterne delt mellem sig. Frank Jørgensen har således behandlet kancelliforvaltningen og udenrigsstyrelsen, mens Morten Westrup har skrevet om kammer- og finansforvaltningen, en deling mellem forfatterne, der nøje synes at svare til samtidens egen administrative hovedopdeling i en »materiel« og en »immateriel« linie. Sidstnævnte beskriver dog også den landmilitære og sømilitære administration.

Sidst i bogen søges de meget skiftende og komplicerede sammenhænge opstillet i et stort skema, og det skaber vel nok en vis overskuelighed, men kræver på den anden side også af læseren, at bogen forinden er indgående studeret. Det var nok at foretrække, at denne oversigt var skåret til i mindre stykker og bragt i selve teksten.

Bogen er desværre ikke opbygget med et henvisningsapparat, så læseren må nøjes med et kort afsnit med generelle henvisninger til forordninger, instrukser samt en oversigt over litteratur med henvisninger til trykte og ikke trykte arkivskabte hjælpemidler. Det

kan læseren vel nok leve med, mere ærgerligt er det til gengæld, at bogen mangler et stikordsregister, så man direkte kan trænge frem til sit emne.

Nok er det et specielt emne, bogen beskæftiger sig med, og vel har forfatterne gjort en stor indsats for at fastholde læserne, bl.a. gennem gode og ofte nye illustrationer, men resultatet er trods alt næppe blevet det brede hjælpemiddel, som en sådan bog kunne have været.

Henrik Fode

Danske og Norske Lov i 300 år under redaktion af Ditlev Tamm. (Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1983). 784 s., ill., 440,- kr.

Efter generationers lobhudning af Danske Lov som et for sin tid enestående mesterværk er i nyere tid en reaktion sat ind, specielt ved Stig Iuuls påvisning (1954) af, at der i nok så høj grad var tale om en kompilation af de eksisterende retsregler, og det tilmed ofte uden kendskab til, at retspraksis kunne være mere avanceret. Alligevel har man fundet det naturligt at fejre dette udgangspunkt for nyere dansk ret i anledning af 300 års dagen med dette fornemt udstyrede og særdeles indholdsrige festskrift, hvis indhold alt i alt må siges at give betydelig oprejsning for det gamle monument over den unge enevældes reformvilje.

Af det vidt spredte indhold begynder vi naturligvis med selve boghåndværket. Povl Eller behandler titelkopperne, mens Erik Dal kalder trykket for solidt kvalitetsarbejde, der omhyggeligt har undgået horeunger med flere typografiske skønhedsfejl (hvorfor de mange »franske« rundt om i jubilæumsværket bør ærgre ham). Derpå gennemgår Allan Karker sproget: det er tidens eget uden specielle »barok-

ke« overdrivelser; men adskillige inkonsekvenser kan skyldes brydning mellem gammelt og nyt, respektive at de forskellige afsnit har haft individuelle »redaktører« under den sluttelige tilrettelæggelse.

Naturligvis må et festskrift i vist omfang bygges op efter »de forhåndenværende søms« princip, og den ret beskedne norske deltagelse i arbejdet har formentlig sin enkle forklaring deri, at der ikke er længe til, at også Norske Lov (1687) skal fejre sit jubilæum.

Et hovedafsnit er ellers viet afhandlinger om lovens anvendelse *uden for* det egentlige Danmark, hvor Frants Thygesen selvfølgelig behandler Danske Lovs (alt i alt beskedne) anvendelse i Slesvig, medens Poul Erik Olsen tager sig af det vist for lidet kendte Vestindien, hvor en engelsk »oversættelse« (af relevante afsnit; 1756) var nødvendig, og det så meget mere, som Straffeloven af 1866 ikke fik gyldighed her, dvs. at meget store afsnit var i brug (i hvert fald teoretisk) helt frem til 1917!

Og mens Island (behandlet af Pall Sigurdsson) i højere grad beholdt sin gamle Jonsbok, idet Norske Lov kun stykkevis lod sig indføre, hører vi andetsteds i værket, at medens det moderne Norge (ganske som Danmark) i høj grad har skabt ny lovgivning til afløsning af den gamle lovbog, turde Norske Lov specielt på Færøerne endnu spille en ikke ubetydelig rolle.

De store internationale perspektiver oprulles i Wolfgang Wagners tankevækkende afsnit, der betragter højmiddelalderens store lovgivningsepoke (herunder Jyske Lov af 1241) som en følge af kejser/pave-striden, der kulminerer med Frederik II's konstitutioner af 1231 og Gregor IX's Liber Extra af 1234. Men medens Sydeuropa derefter i stigende grad reciperer romerret, står Norden fortsat over for problemer